

חסה

לא גן ולא ג'ונגל: לקראת ניסוח הולם של בעיית יסוד בדמוקרטיה הישראלית

נמרוד בר-עם ומוטי גיגי*

תקציר

ניסים מזרחי טוען שהפוליטיקה הישראלית מדגימה את כישלונו העקרוני של הליברליזם להכיל פלורליזם תרבותי. לטענתו, זוהי הסיבה המרכזית שמזרחים בארץ אינם ליברלים. אנו מפריכים טענות אלה באמצעות בחינת שתי דוגמאות עיקריות: היהודי הצרפתי ממוצא צפון אפריקני, והחרדי המזרחי. הציבור היהודי שהיגר לצרפת מצפון אפריקה מדגים את הצלחת הפלורליזם התרבותי במסגרת ליברלית הוגנת. החרדי המזרחי מדגים ששמרנות אינה בהכרח אידאולוגיה, אלא קודם כול אלטרנטיבת לית-ברירה של מי שדרכו למקומו הראוי בחברה נחסמת בגזענות המתחזה לליברליות. אם כן, כישלון הליברליזם הישראלי אינו עקרוני, אלא נובע מהיישום הלוקי של ערכים ליברליים בישראל.

מאמר זה נכתב כתגובה למאמרו של ניסים מזרחי "מעבר לגן ולג'ונגל" (2011), והוא בבחינת סיכום קצר של השיחות שניהלנו בינינו על אתגרי הליברליזם בכלל ובישראל בפרט. העילה העיקרית לקיום שיחות אלה הייתה ריאיון עם פרופסור ניסים מזרחי

* ד"ר נמרוד בר-עם, המחלקה לתקשורת, המכללה האקדמית ספיר

ngbaram@gmail.com

ד"ר מוטי גיגי, המחלקה לתקשורת, המכללה האקדמית ספיר

motig@mail.sapir.ac.il

שהתפרסם במוסף הארץ (לנדסמן, 2019) ועורר הדים רבים. בריאיון נוסף, שהתפרסם ב-*New York Times* (Halbfinger, 2020), הרחיב מזרחי את טענותיו נגד הליברליזם ואף הציגן כהסבר לבחירתו של טראמפ לנשיאות ארצות הברית.

מזרחי כנראה היה מתאר את כותביו של מאמר זה כך: האחד ישראלי יהודי ממוצא צפון אפריקני, יליד הפריפריה, הבא מרקע חברתי-כלכלי מוחלש. השני ישראלי אשכנזי מרקע חילוני, יליד המרכז, נצר לחלוצים קשי היום שמכונים לאחרונה "האליטות הפריוולגיות", אשר ייסדו את ישראל. המשותף להם, להוציא ידידותם, רחשי הכבוד המקצועיים ההדדיים ביניהם ומקום עבודתם, בפריפריה המוחלשת של המרחב האקדמי הישראלי, הוא התרשמותם מחשיבות הבעיות שביקש מזרחי לחקור, אשר יוצגו מיד, וכן הסכמה ניכרת בנוגע לקשיים ולאתגרים העקרוניים, התאורטיים והמתודולוגיים שבטענותיו. בסיומן של השיחות מצאנו תמימות דעים בנוגע לדרכים לתיקונם, והרי הן לפניכם.

ראשית, בטרם נציג את בעיית היסוד שבה עוסק מזרחי, עלינו להצהיר על השגותינו לגבי המונחים שבהם היא מנוסחת: מזרחי מכנה את כלל היהודים יוצאי ארצות האסלאם "מזרחים", ובכך מקבל על עצמו את אוצר המילים המהותני ההגמוני, שהחל משנות החמישים קיבץ תחת גג אחד יהודים יוצאי מצרים עם יהודים יוצאי עיראק ויהודים יוצאי מרוקו עם יהודים יוצאי תימן, וצירפם לציבורים אחרים כמו יוצאי ארצות הבלקן, וכל זאת כדי להנגידם לקבוצה אחרת שמכונה בשם שטחי לא פחות - "אשכנזים", הכוללת בעיקר לא־אשכנזים בבירור, שהרי רובם אינם ילידי אשכנז אלא יוצאי מזרח אירופה. אנו מקבלים מינוח זה בהסתתרות, ובין מירכאות, על מנת להדגיש את הבעייתיות הרבה שלו, ולא משום שאנו מסכימים לו, אלא משום שהוא מאפשר לנו להשיב למזרחי מבלי להגדיר מחדש את הבעיות שאותן הוא מבקש להעלות. נציין רק שנעשו צעדים חשובים לקראת הגדרה מחדש חיונית זו של בעיות היסוד, ובראשן ההיסטוריה של השימוש במושגים "מזרחים" ו"אשכנזים" ותפקידם החברתי והאידיאולוגי. למיטב הבנתנו, וכפי שנסביר להלן, בכך שמזרחי מקבל מינוח זה הוא מחמיץ הזדמנות פז לקדם את מטרתו החשובה ביותר: עידוד הפלורליזם האתני, המכבד את שאיפות ההתבדלות השונות של הקהילות המרכיבות את המרחב הישראלי.

אין פלא שמחקרו של מזרחי עורר שיח ציבורי סוער, ויתרונותיו של שיח זה ברורים לכל מי שעקב אחריו. הבעיה התאורטית המרכזית שעימה הוא מתעמת במאמרו היא זו: האם אפשר וראוי ליישם באופן עקבי ערכים ליברליים, ובראשם את הערך של סובלנות אוניברסלית כלפי כל אדם באשר הוא? ואולי אין בכך טעם, משום שערכים

אלה מנוגדים עקרונית לנטייתו של האדם, כל אדם, להעדיף את משפחתו ואת קהילתו הקרובה על פני זרים? האם ערכים אלה מבטאים צביעות המובנית בליברליזם? עוד בעיה תאורטית מרכזית שהוא מעלה היא זו: מהי הדרך היעילה לקידום של הערכים הליברליים, ובעיקר שוויון בזכויות יסוד ואחוות האנושות? נראה כי לדעת מזרחי הערכים הליברליים מתנגשים בשאיפות ההתבדלות והשימור העצמי של הקהילות השונות המרכיבות את המרחב הפלורליסטי הראוי, ואף דורסים אותן. לדעתו יש כאן קושי עקרוני, ולכן אולי כלל לא צריך לשאוף לטיפוח שאיפות אלה.

אין ספק שמאחורי שאלות תאורטיות אלה מסתתרות כמה מהבעיות הבערות והכואבות ביותר בחברה הישראלית, ולכן מחקרו של מזרחי עורר רגשות כה עזים ואף זכה לגרסה רבת תגובות בעיתונות היומית. מזרחי מבחין למשל כי קבוצת התומכים בערכי שוויון ואחוות האנושות בציבור הישראלי היא בעלת זהות מובהקת: רובה ככולה מורכבת מהצאצאים ה"אשכנזים" של האליטות הפריווילגיות, ילידי מרכז הארץ או הספך המיוחס (חברי קיבוצים ומושבים מבוססים). מדוע כך הוא הדבר? תוהה מזרחי. מדוע כה קשה להרחיב את גבולותיה של קבוצה מסוימת זו? מדוע מתנגדים ה"מזרחים" לערכי היסוד הליברליים, ולעיתים אף מבטאים כלפיהם בוז כצורה של צביעות "אשכנזית"? האם התנגדות זו מצביעה על כשל כלשהו באופן קידום של הערכים האוניברסליים בישראל? והאם זהו כשל עקרוני, או שערכים אלה מקודמים בארץ באופן שגוי?

כאמור, מזרחי מבחין שיהודים יוצאי ארצות האסלאם, בעיקר אלו הבאים מן הפריפריה ומרקע חברתי-כלכלי מוחלש, מתנגדים בדרך כלל לערכים של שוויון אוניברסלי (בפרט בין יהודים וערבים), ואף רואים בהם איום על זהותם המסורתית. קבוצה נרחבת ומגוונת זו, לדברי מזרחי, אינה מעוניינת באחוות האנושות, ולעיתים היא בזה למגמות המעודדות ערכי שוויון במופגן כיוון שהיא רואה בהן התחסדות וצביעות. על פני השטח, מציין מזרחי, נראה שתגובות כאלה מנוגדות לטובתה של קבוצת אוכלוסייה זו, ועל כל פנים כך תופס אותן הציבור האליטיסטי המבקש להציג בפניה את יתרונות הליברליזם, שלא לומר לחנך אותה לערכים ליברליים. זאת כמובן משום שנדמה כי יישום הנאות של ערכי השוויון השונים, וחיזוקם של מנגנוני הסיוע החברתיים והכלכליים לשכבות המוחלשות, הם הדרך הקצרה והיעילה ביותר לפתרון ההיבטים השונים של דיכוי החברתי והדרתן ממוקדי הכוח. אם כן, מדוע נוהג ציבור כה גדול באופן שנראה מנוגד לטובתו החברתית? האם ה"מזרחים" בחרו בעמדות אנטי-ליברליות מתוך אידאולוגיה, או נדחפו אליהן משום שהאליטות הישנות, שמסרבות לוותר על מעמדם הפריווילגי, השתלטו על המצע של שמאל בעל השקפה סוציאליסטית, אך מקדמות השקפה זו בשטחיות, כלפי חוץ בלבד, ללא יישום ממשי?

כיצד, אם בכלל, אפשר להחזיר את ה"מזרחים" לחיק הליברליזם? ומדוע הם חשים מנודים ובלתי רצויים בחיקו? האם יש בכלל ליברליזם עקבי? האם אפשר ליישמו בעקביות, או שהפגם העיקרי הוא באופן יישומו בישראל?

בזוג שאלות יישומיות אלה - בידודם החברתי של הליברלים המכונים "אשכנזים", והתנהלותם הפרדוקסלית מנקודת מבט כלכלית ותרבותית של הישראלים המכונים "מזרחים" - טמון עניין ניכר לציבור הישראלי. זוהי הזמנה כנה לדיון בסוגיה הניצבת במוקדה של כל מערכת בחירות בישראל מאז שנות השבעים: "השד העדתי". מדבריו של מזרחי עולה כי ראוי לנסח בעיית מוקד זו כך: מדוע ה"מזרחים" מן הפריפריה (הגיאוגרפית והחברתית-כלכלית) הישראלית מצביעים פעם אחר פעם למפלגות ימניות, המקדמות בגלוי מדיניות קפיטליסטית תוקפנית, אשר מאפשרת לאלו הפריויליגיות הישנות לשמר את מעמדם, ואף להגדיל את הפערים בין הפריפריה למרכז, בין "מזרחים" ל"אשכנזים", בין עניים לעשירים, ובין ההמון לאלו המעטים ומדוע נמנעים ה"מזרחים" מהצבעה למפלגות השמאל, שמבטיחות שוב ושוב לקדם ערכים של שוויון ועזרה לחלש ולמוחלש, וטוענות כי רק כך הם עשויים להשיג יום אחד שוויון אזרחי מלא ושיפור משמעותי במיקומה של הפריפריה בסדר העדיפויות הכלכלי-חברתי?

לדעתנו, על מנת להבין כהלכה את המציאות שמזרחי מבקש לתאר, יש לראות שבניגוד לטענותיו ה"מזרחי" מרקע כלכלי מוחלש אינו אידאולוג שמרן המבקש להגן על מורשת אבותיו מפני אינדוקטרינציה אוניברסליסטית, אלא יותר מכול אופורטוניסט רעב, שפעמים רבות אין לו מה להפסיד ואין לו ערוץ אחר לפנות אליו. מזרחי, על פי פרשנותנו, מציג את אותו אדם כמי שדבק אידאולוגיה וקיומית במסורת שמרנית ועל כן הוא דוחה את ערכי הליברליזם. הוא רואה בדבקות אידאולוגית זו כמעט פילוסופיה פוליטית, הניצבת באומץ כנגד הערכים ה"לבנים" שמאיימים לבלעה. כדי לשפוט האם הוא צודק נתבונן בשני מקרים מרכזיים של היקלטות זהות אתנית במרחב התרבותי-פוליטי: הראשון הוא החרדי המזרחי בישראל, והשני הוא הצרפתי היהודי ממוצא צפון אפריקני.

החרדי המזרחי חשוב לענייננו משום הוויתור העצום הטמון בכניעתו הבולטת לסממניה התרבותיים של האורתודוקסיה המזרח אירופית ולערכיה הדורסניים. הוא אפילו מקבל על עצמו במקרים רבים את גחמותיה הפסולות של מערכת החינוך האליטיסטית שלה, שגזענותה הבוטה מפרה שוב ושוב את חוקי השוויון בישראל. דרעי וההולכים אחריו מבטיחים אולי להחזיר עטרה ליושנה, אך הם עושים זאת תוך שהם פושטים את הגלבייה הנאה של אביהם וסבם ולובשים במקומה שטריימל וקפטה של אבות וסבים לא להם. החרדי המזרחי נמצא, אם כן, במצב של אמביוולנטיות

עצומה, ניתוק משורשיו, ובמידה רבה משבר זהות, למרות, ולא בגלל, הצמא הגדול שלו למסורת אבות. הוא עשה כל זאת משום שנראה כי משבר הזהות, מאיים ככל שיהיה, יבטיח שיפור ממשי במעמדו החברתי. במילים פשוטות: הוא מטפס כמיטב יכולתו במעלה הסולם החברתי המוצע לו.

מנגד, אך באותו עניין, ניצבת יהדות צרפת שמוצאה צפון אפריקה. קבוצה זו כוללת את העידית הכלכלית התרבותית של יהדות צרפת בפרט ושל האינטלקטואליה הצרפתית בכלל, ומייצגת היטב את הערכים הליברליים האוניברסליים שלאורם חונכה. חשוב אולי מכול: יהדות זו לא מתכחשת לערכים המסורתיים, המייחדים ומבדילים אותה כמיעוט אתני בצרפת המודרנית. להפך, היא גאה בהם, משמרת אותם ורואה בהם חלק אינטגרלי מזכויותיה הליברליות, מה שסותר לחלוטין את האמירה חסרת היסוד "השיח הליברלי מבטל כל משמעות קבוצתית" (מזרחי, 2011, עמ' 63). הבחין בכך יפה שטרנהל (2020) במאמר התגובה שלו בעיתון **הארץ**. למעשה, הליברליזם של הצרפתי היהודי ממוצא צפון אפריקני דווקא דר בעקביות שלוה לצד תחושת ייחודיות אתנית חפה מכל צורך בהצטדקות. רק בישראל, שבה דרכם של יוצאי צפון אפריקה במעלה הסולם החברתי-תרבותי נחסמה פעמים כה רבות במלל אוניברסליסטי ריק מתוכן, מוצא הכבוד היחיד שנותר לקבוצה זו היה פיתוח עוינות למייצגיו של מלל זה. כך, בין השאר, נוצרה עוינותה של "מסעודה משדרות" לשמאל הקיבוצניקי ה"אשכנזי" ולערכיו. עוינות זו שלובה באהבת המסורת כמובן, אך אין לה דבר וחצי דבר עם הפילוסופיה הפוליטית הריאקציונית שמקדם מזרחי בשמה של מסעודה. ובאותה רוח, של ערנות למאבק ממוקד המטרה של מסעודה וחבריה, עלינו להבין גם את הבחירה שלה, המביסה עצמה לכאורה, בקפיטליזם הדורסני שמייצג הימין הישראלי: אין זו העדפה אידאולוגית מנומקת של מדיניות הדוגלת בהתכחשות בוטה לחלש על פני עזרה לו. זוהי הכרה בכך שאפילו הקפיטליזם הקיצוני נוסח אסכולת שיקגו בגרסתו הישראלית ה"ביביסטית" מעניק לפעמים ל"מזרחים" מרקע חברתי-כלכלי מוחלט "הזדמנויות מסוימות לטפס בסולם, אשר אינן נופלות מאלו שהציעה להם מפא"י ההיסטורית, וכנראה עולות עליהן.

הסוגיה המהותית שעולה ממאמרו של מזרחי, כמו גם מהראיונות, היא עצם עקביותו של הליברליזם, כלומר: האם ניתן לקדמו באופן חף מסתירה? מזרחי נוהר מאוד שלא לבטא אנטי-ליברליות בוטה במאמר האקדמי (מזרחי, 2011, עמ' 69), אך בריאיון בעיתונות היומית לשונו משוחררת יותר. בזהירות הולכת ופוחתת הוא מערער בגלוי על עצם הלגיטימיות של הליברליזם כמשנה הומנית, כאילו העובדה שהציבור ה"מזרחי" בישראל מתנגד לליברליזם ואף עוין אותו היא עדות לכישלון שיטה זו.

לכן, חשוב להדגיש כי לדעתנו הליברליזם - שתמציתו היא סובלנות כלפי האחר ושוויון על פי חוק - לעולם אינו מנוגד לפלורליזם תרבותי. להפך: ליברליזם ראוי מכיל פלורליזם תרבותי, שכן זהו ביטוי לבחירה חופשית של סגנון חיים, שאותה הוא מעודד בשם הסובלנות וחופש הפרט. מובן שקיים כאן גם מתח: קשה מצד אחד להעדיף את בני משפחתנו, או את מי שחולקים עמנו מסורת אתנית, ומצד שני לשאוף בקנאות נטולת פניות לשוויון חברתי ותרבותי. אבל אין כאן סתירה: כל תרבות כוללת מתחים, שאילו היו מנוסחים בלשון הגיונית טהורה וחד־משמעית היו הופכים לפרדוקסים, ובכך נמדדת גדולתה. אמריקני פטריוט, למשל, עשוי להתגאות בכך שארצו מתירה למפגינים לשרוף את דגל ארצות הברית. הליברליזם הראוי מנוגד רק לרעיון שלפלורליזם תרבותי צריכה להתלוות היררכיה חברתית או חוקית, כלומר גזענות ואפרטהייד. שוויון בפני החוק הוא תנאי לדמוקרטיה, ולכן אנחנו משוכנעים כי כל מגמה אתנית מתבדלת מצד קבוצה שמקיימת זהות אתנית יציבה, המלווה בגזענות ובתחושת עליונות מובהקת, היא סכנה לדמוקרטיה. ברור שאם הציבור ה"מזרחי" (או ה"אשכנזי") מבטא גזענות כלפי כל קבוצה אתנית אחרת, הוא מסכן את הדמוקרטיה. האם מזרחי מעודד מגמה זו? אנו מתרשמים שהוא נמנע מהכרעה מפורשת בשאלה לא־נוחה זו, ובכך מתרשל בתפקידו.

פתחנו מאמר זה בגילוי נאות אישי לגבי מקומנו החברתי, בשולי העולם האקדמי, ואולי מן הדין גם לסיים בו. בתור אקדמאים העושים שנים רבות בין אקדמאים ברצונו להתריע על כך שהאקדמיה הישראלית, ובעיקר הפקולטות למדעי הרוח והחברה, היא מוקד מרכזי של האתגרים הליברליים עליהם הצבענו לעיל, ובפרט של המוסר הכפול שמאפיין את פעילות המחנה הליברלי הישראלי, שבעינינו היא יסוד מרכזי בקושי של ציבורים שונים להזדהות עם ערכיו. נדגיש שוב: הבעיה אינה הערכים עצמם, אלא הצביעות המלווה את יישומם. רוצה לומר, אקדמאים ישראלים רבים נוקטים עמדות ליברליות ראויות בנוגע להזדהות של מי שרוחק מהם, כגון יחסה של הממשלה לערכים פלסטינים אזרחי ישראל או לפלסטינים בשטחים הכבושים. עם זאת, יישום הערכים הליברליים של שקיפות וענייניות ללא משוא פנים במקום עבודתם עדיין עומד בפני אתגרים נכבדים. אין חולק על כך כי גם היום האקדמיה היא ברובה מרחב גברי אשכנזי (בלכמן, 2008; גיגי, נגר־רון ורזי, 2020), וגם מי שהם "אשכנזים" אך דור ראשון להשכלה הגבוהה לא ימצאו בה עבודה בנקל. האם מצב זה, שהרקע ההיסטורי לו ברור וידוע, משקף יישום הוגן של הערכים הליברליים? במילים אחרות, קל "לדבר ליברליזם" ולהטיף לו כשהוא נוגע לאחרים, אך קשה ליישמו בביתנו. קל יותר כנראה להפגין נגד עוולות בבלעין מאשר להילחם על קיום מכרז שוויוני וענייני, ללא משוא פנים, במחלקתנו. האם האקדמאים היושבים באותן ועדות קבלה נוהגים לפי הערכים

הליברליים שבהתעלמות מהם הם מאשימים את "מסעודה משדרות"? העוינות המזלזלת שאולי עולה בחלק מקוראינו למקרא שורות אלה, היא עדות למוסר הליברלי הכפול שבו אנו עוסקים עתה ושהוא עיקר דאגתנו. ראוי שהאקדמיה תשמש עמוד אש לפני המחנה הליברלי, דוגמה ומופת להטמעת ערכיו, ולדעתנו, כיוון שאין הדבר כך, כפילות ערכית זו תורמת רבות לחוסר האמון של השכבות המוחלשות והמודרות בליברליזם. בלתי אפשרי לקדם אידאולוגיה תרבותית בלי שהאליטות עצמן יקיימו אותן לחומרה, ומתוך אווירה של דוגמה ומופת. עלינו ליטול קורה מבין עינינו, כי נכפשו הדבר.

אך נניח לרגע לבעיית האי־שוויון באקדמיה, הפוגעת הן ברמתה האינטלקטואלית והן בשלמותה המוסרית, כאילו אינה אלא ביטוי של חוסר שלמות מובנה במערכות אנושיות - כפי שמתרצים זאת נציגי האוניברסיטאות. בכל זאת ניכר שהאוניברסיטה הישראלית, אולי יותר מכל מוסד אחר במדינה, מגלמת עדיין את הניגוד הבולט בין דעותיהם המוצהרות של נציגיה הבכירים ובין סביבת העבודה שעימה הסכימו, במקרה הטוב, בלא כל מאבק ציבורי ראוי לציון. כידוע, באוניברסיטה מועסקים עובדי ניקיון, שהם עובדי קבלן המנוצלים באורח מחפיר, ואפילו סגל ההוראה שלה כולל אחוזים גבוהים של מורים מן החוץ - מעין הכלאה בין עובדי קבלן קשי יום לאליטות אקדמיות, וזאת למרות התיקונים שנעשו במכללות סביב הסכם "סגל עמית", שאמור היה לשפר את מצבם של המורים מן החוץ. נוסף על כך מכשילים נציגיה פעם אחר פעם את מאבקם של עובדי המכללות להשוואת תנאיהם. כל אלה מעיבים על יומרתם של נציגי האוניברסיטאות לניקיון הכפיים ההומניסטי שהם מטיפים לו.

לסיכום, ברצוננו להודות לפרופסור מזרחי על שהעלה אל פני השטח בעיות מהותיות, הן בתאוריה הליברלית והן ביישומה בישראל. למדנו רבות ממאמרו ומן הדיון בו. עם זאת, לדעתנו, האופן שבו ניתח את ממצאיו האמפיריים עלול להטעות: יש להבין את ההתנגדות של ה"מזרחים" לליברליזם לא על רקע תאורטי עקרוני, אלא על רקע יישומו הלקוי במציאות הישראלית, שבו הם רואים, ובצדק, צורה של צביעות בשירות ההדרה - שהיא למעשה תכליתה. לכן, התיקון שאנו מציעים, בניגוד למזרחי, אינו דחיית הליברליזם, שבעינינו תהיה "השלכת התינוק עם המים", אלא יישום קפדני יותר שלו בביתנו, לצד הכרה באופייה הסיזיפי של משימה זו. כיצד עושים זאת בצורה המיטבית? זוהי השאלה הניצבת לפנינו כעת.

רשימת המקורות

- בלכמן, י' (2008). דוח מחקר: על ההרכב האתני של אוניברסיטאות המחקר בישראל. **תיאוריה וביקורת**, 33, 191-197.
- גיגי, מ', יהודה, ע', נגרו, ס' ורזי, ת' (2020). **דוח מחקר: מגוון לאומי, אתני, מגדרי ומרחבי בקרב הסגל והסטודנטים במכללה האקדמית ספיר**. המכללה האקדמית ספיר ותקווה ישראלית.
- לנדסמן, ק' (2019, 26 בדצמבר). בוחרי הליכוד מפגרים? אתם רציניים? תבינו, הפתרון של השמאל הוא הבעיה. **הארץ**. <https://www.haaretz.co.il/magazine/.premium-MAGAZINE-1.8317698>
- מזרחי, נ' (2011). מעבר לגן ולג'ונגל: על גבולותיו החברתיים של שיח זכויות-האדם בישראל. **מעשי משפט**, 1, 51-74.
- שטרנהל, ז' (2020, 9 בינואר). מות השמאל או מות הסוציולוגיה. **הארץ**. <https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.8377798>
- Halbfinger, M. D. (2020, December 19). To understand red-state America, he urges a look at red-state Israel. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/2020/12/18/world/middleeast/israel-mizrahim-netanyahu.html>